

Scríobh do Scrúduithe anseo

Coimisiún na Scrúduithe Stáit

Scrúdú na hArdteistiméireachta, 2019

EACNAMAÍOCHT BHAILE – EOLAÍOCH AGUS SÓISIALTA

ARDLEIBHÉAL

STAMPA AN IONAI

DÉ CÉADAONIN, 5 MEITHEAMH – TRÁTHNÓNA 2:00 go dtí 4:30

280/320 MARC

Treoracha d'Iarrthóirí

- Roinn A** Tá **dhá cheist déag** sa roinn seo.
Freagair **deich gceist** ar bith díobh.
Tá **6 mharc** ag gabháil le gach ceist.
Scríobh do chuid freagraí sna spásanna atá ann dóibh ar an scrúdpháipéar.
- Roinn B** Tá **cúig cheist** sa roinn seo.
Freagair **Ceist 1 agus dhá cheist ar bith eile** díobh.
Tá **80 marc** ag gabháil le **Ceist 1**.
Tá **50 marc** an ceann ag gabháil le **Ceisteanna 2, 3, 4 agus 5**.
Scríobh do chuid freagraí sa fhreagarleabhar ar leith atá curtha ar fáil.
- Roinn C** Tá **trí cheist** sa roinn seo.
Freagair ceist **amháin** ar ábhar roghnach, ar a n-áirítear **cuid (a)** den cheist sin mar aon le **cuid (b) nó cuid (c)**.
Má chuir tú isteach obair chúrsa i dTeicstílí, Faisean agus Dearadh le haghaidh an scrúdaithe, is í Ceist 2 amháin as an roinn seo a gceadaítear duit tabhairt fúithi.
Tá **80 marc** an ceann ag gabháil leis na hábhair **roghnacha 1 agus 3**.
Tá **40 marc** ag gabháil le hábhar **roghnach 2**.
Scríobh do chuid freagraí sa fhreagarleabhar ar leith atá curtha ar fáil.

Ní mór duit do scrúdpháipéar a thabhairt ar ais le do fhreagarleabhar ag deireadh an scrúdaithe.

Roinn A

Freagair **deich** gceist ar bith as an roinn seo.
Tá 6 mharc ag gabháil le gach ceist.
Scríobh do chuid freagraí sna spásanna atá ann dóibh.

1. Maidir le lipidí, mínigh gach ceann de na hairíonna seo a leanas: (6)

Hidriginiú _____

Plaisteachas _____

2. Mol **trí** threoirlíne pleanála béilí ba chóir a chur san áireamh nuair atá béilí á n-ullmhú do dhuine a bhfuil Galar Corónach Croí (CHD) air/uirthi. (6)

(i) _____

(ii) _____

(iii) _____

3. Tagann riochtaí sláinte éagsúla ar an duine de bharr easpa mianraí sa réim bia. Sainaithin mianra **amháin** i ngach cás díobh seo a leanas. (6)

Riocht Sláinte	Mianra
An Oistéamalaice	
Craiceann tirim agus screamhach	
An Ainglis	

4. Maidir le huibheacha, mínigh gach ceann díobh seo a leanas: (6)

Orgánach _____

Leicitin _____

5. Déan idirdhealú idir gach ceann de na modhanna seo a leanas le hiasc a dheatú. (6)

Fuardheatú _____

Teodheatú _____

6. Déan cur síos ar athrú fisiceach **amháin** agus athrú ceimiceach **amháin** a tharlaíonn nuair a dhéantar bia a chócaráil. (6)

Athrú fisiceach _____

Athrú ceimiceach _____

7. Luaigh **trí** fheidhm bhitheolaíocha atá ag uisce. (6)

(i) _____

(ii) _____

(iii) _____

8. Mínigh gach ceann de na cineálacha diaibéitis seo a leanas. (6)

Cineál 1: Diaibéiteas Insplanspleách _____

Cineál 2: Diaibéiteas Neamh-Insplanspleách _____

9. Ainmnigh **trí** chomhlacht reachtúla a bhfuil baint acu le cosaint tomhaltóirí. (6)

(i) _____

(ii) _____

(iii) _____

10. Tabhair breac-chuntas ar an bhfeidhm atá ag gach ceann de na codanna seo thíos d'oigheann micreathonnach. (6)

Maighnéatrón _____

Claochladán _____

- 11.** Maidir leis an timpeallacht, mínigh agus tabhair sampla de gach ceann díobh seo a leanas: (6)

Acmhainn in-athnuaite _____

Sampla _____

Acmhainn neamh-inathnuaite _____

Sampla _____

- 12.** Mínigh conas is féidir le tomhaltóirí cabhrú le bainistíocht dramhaíola inbhuanaithe. (6)

(i) _____

(ii) _____

Roinn B

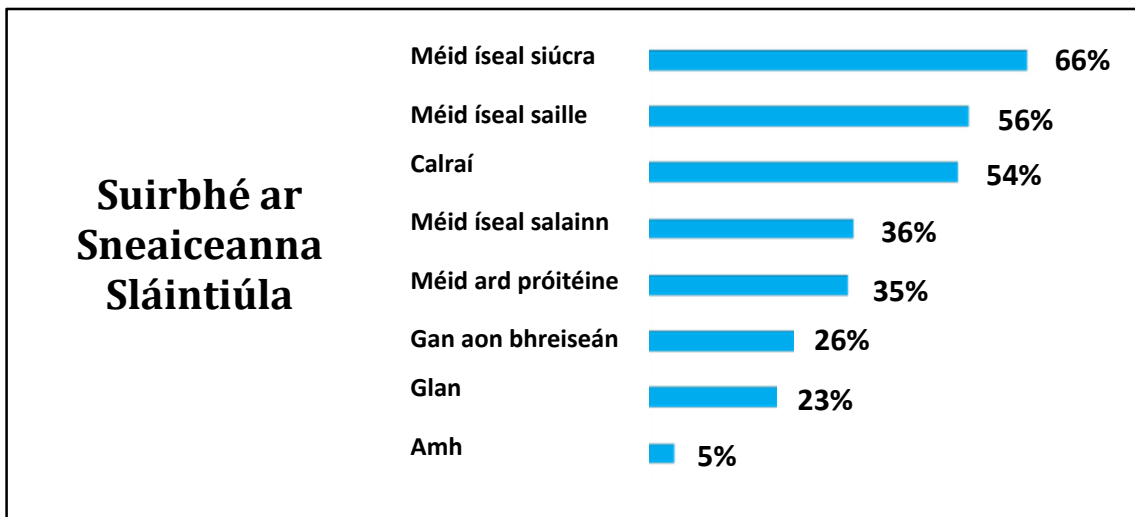
Freagair **Ceist 1** agus **dhá cheist** ar bith eile as an roinn seo.

Tá 80 marc ag gabháil le Ceist 1. Tá 50 marc an ceann ag gabháil le Ceisteanna 2, 3, 4 agus 5.

1. Itheann os cionn 70% de thomhaltóirí sneaiceanna gach lá. Cuireadh an cheist seo a leanas i suirbhé i dtaobh nósanna maidir le sneaiceanna:

“Nuair a roghnaíonn tú sneaic ar mhaithe le do shláinte, cé acu ceann díobh seo a leanas atá tábhachtach duit?”

Tá torthaí cheist an tsuirbhé tugtha thíos.

(Bord Bia – Healthy Snacking UK and Ireland, 2018)

- (a) Chomh maith leis an buntáistí a luaitear sa chairt thuas cad iad na príomh-thosca a théann i bhfeidhm ar dhaoine agus bia á roghnú acu? (12)
- (b) Pléigh na cúiseanna a spreag na roghanna a rinne daoine atá tugtha sa suirbhé. Déan tagairt do **cheithre** bhuntáiste i do fhreagra. (12)
- (c) Déan cur síos ar **dhá** shneaic shláintiúla atá oiriúnach do mhic léinn ollscoile. Tabhair breac-chuntas ar na buntáistí cothaitheacha a bhaineann leis na sneaiceanna seo a bheith mar chuid de réim bia duine. (18)
- (d) Is féidir le sneaiceanna déiríochta cur le hiontógáil micreachothaitheach an duine. Tabhair cuntas ar chailciam faoi gach ceann de na ceannteidil seo a leanas:
- foinsí
 - feidhmeanna bitheolaíocha
 - iarmhairtí na heaspa. (18)
- (e) Mínigh conas a tharraingíonn an pacáistiú ar tháirgí bia súil tomhaltóirí agus conas a thugann sé eolas do thomhaltóirí. (20)

2. 'Den mhéid airgid a chaitear gach seachtain ar bhia don teaghlach, tugann taighde le fios go gcaitear ar an meán 19% de ar 'shneoiceanna' ard-phróiseáilte. I gcomparáid leis sin, ní chaitear ach 10% ar thorthaí agus 7% ar ghlasraí.' (SafeFood, 2018)
- (a) Pléigh an tábhacht chothaitheach a bhaineann le glasraí sa réim bia. (15)
- (b) (i) Mol straitéisí le cur leis an méid glasraí a itheann duine gach lá.
- (ii) Cuir sraith treoirlínte le chéile faoi mhodhanna chun glasraí a chócaráil a chaomhnóidh a luach cothaitheach. (20)
- (c) Tabhair cuntas ar Vitimín C (aigéad ascorbach) faoi gach ceann de na ceannteidil seo a leanas:
- airíonna
 - foinsí
 - feidhmeanna bitheolaíocha. (15)
3. Is é is lotamas bia ann ná athrú míthaitneamhach ar ghnáth-riocht bia. Is féidir a leithéid d'athruithe a aithint trí bholadh, blaiseadh, teagmháil nó radharc.
- (a) Pléigh na príomhchúiseanna le lotamas bia. (20)
- (b) Ainmnigh baictéar nimhithe bia coitianta **amháin** agus tabhair sonraí faoi. Déan tagairt dóibh seo a leanas:
- na tosca atá riachtanach lena fhás
 - foinse
 - atáirgeadh/fás an bhaictéir
 - bianna ardphriacail. (20)
- (c) Tabhair breac-chuntas ar an ról atá ag Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte (HSE) maidir le sábháilteacht bia. (10)

4. 'Bhí ollioncam €1,100 ar an meán ag teaghlach in aghaidh na seachtaine in 2016, sin 7% níos airde ná an figiúr a taifeadadh do 2010.' (Suirbhé ar Bhuiséad Teaghlach, 2016)
- (a) Déan anailís ar na tosca a mbíonn tionchar acu ar ioncam teaghlaigh. (20)
- (b) Mol straitéisí ba chóir a leanúint nuair atá buiséad teaghlaigh á phleanáil lena chinntiú go ndéantar bainistiú éifeachtach ar acmhainní airgeadais. (20)
- (c) Tabhair breac-chuntas ar an ról atá ag an tSeirbhís Bhuiséadta agus Comhairle Airgid (MABS) maidir le teaghlaigh a mbíonn deacrachtaí airgeadais acu. (10)
5. Is é is socheolaíocht ann ná staidéar ar an tsochaí, ar phatrúin de chaidrimh shóisialta, ar an idirghníomhú sóisialta agus ar an saol laethúil.
- (a) Mínigh na téarmaí socheolaíocha seo a leanas:
- sóisialú
 - grúpa socheacnamaíoch
 - soghluaisteacht shóisialta
 - athrú sóisialta
 - gaol. (14)
- (b) Déan cur síos ar na tréithe a bhaineann le struchtúir teaghlaigh chomhaimseartha. (12)
- (c) Pléigh na hathruithe sóisialta, eacnamaíocha agus teicneolaíocha a théann i bhfeidhm ar theaghlaigh sa lá atá inniu ann. (24)

Roinn C

Freagair **ceist roghnach amháin** as an roinn seo.

Má chuir tú isteach obair chúrsa i dTeicstílí, Faisean agus Dearadh le haghaidh an scrúdaithe, is í **Ceist 2 amháin** as an roinn seo a gceadaítear duit tabhairt fúithi.

Ábhar Roghnach 1 - Dearadh agus Bainistíocht Tí (80 marc)

Ní mór d'iarrthóirí a roghnaíonn an t-ábhar roghnach seo **1(a) agus 1(b) nó 1(c)** a fhreagairt.

- 1.(a)** Is é atá i gceist leis an ailtireacht ná réitigh dheartha a chruthú chun tithe a chruthú a shásaíonn riachtanais na ndaoine a bheidh ina gcónaí iontu.
- (i) Tabhair breac-chuntas ar fhorbairt stairiúil na stíleanna tithíochta in Éirinn. (20)
- (ii) Pléigh na tosca eacnamaíocha agus timpeallachta a théann i bhfeidhm ar na stíleanna tithíochta a roghnaítear. (18)
- (iii) Tabhair sonraí faoi na seirbhísí gairmiúla atá ar fáil do thomhaltóirí chun cuidiú leo teach a dhearadh agus a thógáil. (12)

agus

- 1.(b)** Is féidir gnéithe maisiúla a bheith ar bhallaí i dteach, nó d'fhéadfadh siad a bheith mar chúlra lom.
- (i) Tabhair breac-chuntas ar **cheithre** ghné ba chóir a chur san áireamh nuair atá bailchríocha balla á roghnú do theach. (16)
- (ii) Ainmnigh **dhá** chineál bailchríche balla a bheadh oiriúnach do chistin/seomra suí agus déan cur síos orthu. Luaigh **dhá** airí atá ag gach bailchríoch díobh. (14)

nó

- 1.(c)** 'Tá leictreachas chomh mór sin ina chuid de shlí mhaireachtála an lae inniu go ndéanaimid neamhiontas de go minic. Is fuinneamh cumhachtach agus ilfheidhmeach é ach is féidir leis a bheith dainséarach mura mbaintear úsáid cheart as.' (www.esbnetworks.ie)
- (i) Maidir le soláthar leictreachais teaghlaigh déan cur síos ar gach ceann díobh seo a leanas:
- ciorcad fáinneach
 - mionscoradán ciorcaid (MCB). (12)
- (ii) Cuir sraith treoirlínte le chéile maidir le leictreachas a úsáid go sábháilte sa bhaile. (18)

Ábhar Roghnach 2 - Teicstílí, Faisean agus Dearadh (40 marc)

Ní mór d'iarrthóirí a roghnaíonn an t-ábhar roghnach seo **2(a) agus 2(b) nó 2(c)** a fhreagairt.

- 2.(a)** Fágann an fás atá ag teacht ar chumas caite airgid daoine óga go bhfuil margadh na ndéagóirí ina earnáil ríthábhachtach i ngnó an fhaisin.
- (i) Déan achoimre ar na tosca a théann i bhfeidhm ar dhéagóirí nuair a bhíonn siad ag ceannach éadaí. (15)
- (ii) Sceitseáil agus déan cur síos ar fheisteachas a bheadh oiriúnach lena chaitheamh chuig féile cheoil faoin aer. (10)

agus

- 2.(b)** Bíonn tionchar ag an mbealach a ndéantar fabraic ar a cuma, ar a cuid airíonna agus ar an úsáid a bhaintear as sa deireadh.
- (i) Mínigh conas a dhéantar fabraic chnótáilte. (9)
- (ii) Tabhair breac-chuntas ar na hairíonna agus na feidhmeanna atá ag fabraic chnótáilte. (6)

nó

- 2.(c)** Cinntíonn dearthóirí óga cumasacha go bhfuil ag éirí thar barr i gcónaí le tionscal faisin na hÉireann.
- (i) Déan mionphlé ar shaothar de chuid dearthóir faisin comhaimseartha Éireannach. (6)
- (ii) Mínigh conas a théann an geilleagar i bhfeidhm ar an tionscal deartha agus faisin. (9)

Ábhar Roghnach 3 - Staidéar Sóisialta (80 marc)

Ní mór d'iarrthóirí a roghnaíonn an t-ábhar roghnach seo **3(a) agus 3(b) nó 3(c)** a fhreagairt.

- 3.(a)** 'Léiríonn staitisticí ón bPríomh-Oifig Staidrimh (CSO) go bhfuil méadú 3% ar an ráta fostaíochta go dtí seo i mbliana. Tá beagnach 2.3 milliún duine ag obair in Éirinn anois.'
(Irish Examiner, November 2018)
- (i) Maidir le tionscal an bhia, déan trácht ar an ionchur a bhíonn ag na hearnálacha príomhúla, tánaisteacha agus treasacha ann. (12)
- (ii) Déan anailís ar éifeachtaí dearfacha agus dhiúltacha na teicneolaíochta ar chúrsaí oibre agus fostaíochta. (16)
- (iii) Pléigh conas is féidir le cáilíochtaí oideachais roghanna fostaíochta níos fearr a chur ar fáil do dhaoine. (10)
- (iv) Mínigh conas a thugann reachtaíocht cosaint do dhaoine atá fostaithe, agus tabhair samplaí. (12)

agus

- 3.(b)** Tá ról tábhachtach le comhlíonadh ag cúram leanaí ardchaighdeáin sa tsochaí.
- (i) Tabhair achoimre ar na príomhthosca a théann i bhfeidhm ar riachtanais teaghlaigh i leith cúram leanaí. (12)
- (ii) Déan meastóireacht ar ar **dhá** rogha cúraim leanaí atá ar fáil do thuismitheoirí. (18)

nó

- 3.(c)** 'Tá os cionn duine as gach seisear in Éirinn i mbaol na bochtaineachta agus, mar a tharlaíonn sé, tá 105,051 duine a chónaíonn faoi bhochtaineacht in Éirinn fostaithe.'
(An Phríomh-Oifig Staidrimh, 2017)
- (i) Ainmnigh agus pléigh na grúpaí daoine atá i mbaol na bochtaineachta. Tabhair cúiseanna le do fhreagra. (12)
- (ii) Pléigh an tionchar a bhíonn ag an bpolasaí sóisialta ar an mbochtaineacht. Bíodh tagairt agat don chaoi ar thug an stát aghaidh ar dheireadh a chur leis an mbochtaineacht. (18)

Leathanach Bán